

Centar za politike i upravljanje
Centre for Policy and Governance

Pregled ekonomskih pokazatelja u BiH za period 2010 - 2014, s osvrtom na regionalne trendove u tom periodu

Analizu izradio Centar za politike i upravljanje
juli 2014

Sažetak

U sporavanje stope ekonomskog rasta u 2010. godini zabilježeno je u svim zemljama regije, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Realna stopa BDP-a sa 4%, koliko je iznosila u 2009, pada na 0,7%. Kratak oporavak u 2011. godini praćen je drugim valom krize u regiji u 2012. godini, kada sve zemlje ostvaruju negativan rast. U BiH negativna stopa rasta u 2012. iznosi -1,1% i samo Makedonija bilježi veći rast od -0,4%. U 2013. godini i u prva dva mjeseca 2014. sve zemlje regije osim Hrvatske ponovo bilježe pozitivnu realnu stopu BDP-a, koja u prošloj godini u BiH raste prvo na 1,8% pa na, prema posljednjim pokazateljima, 2%. Procjene Svjetske banke predviđaju nastavak realne stope rasta u regiji i u narednoj godini – u BiH od 3,5%, što je uz Makedoniju najveća predviđena stopa rasta bruto društvenog

proizvoda (BDP) u regiji, dok projicirana stopa rasta u eurozoni iznosi 1,7%. Analize pokazuju da je rast u BiH i Crnoj Gori rezultat povećanja industrijske proizvodnje, posebno izvoza roba prerađivačke industrije, u Srbiji proizvodnje u vlasništvu stranih kompanija a u Makedoniji investicija u građevinski sektor. Tako BiH u posljednje dvije godine bilježi stopu rasta izvoza roba od 8,7%, što je poslije Srbije najveći rast stope izvoza u regiji. BiH u odnosu na zemlje regije u periodu od 2010. do 2014. godine, s malo iznad 2%, bilježi sporiji rast direktnih stranih investicija kao i najveću stopu zavisnosti od novčanih doznaka iz inostranstva sa oko 10%. Ipak, mada je javni dug rastao između 2010. i 2012. godine u svim zemljama regije, pa tako i u BiH, on u 2013. bilježi konsolidaciju i s ukupnih 44,9% BDP-a prema posljednjim pokazateljima znatno je niži od prosjeka u većini zemalja u regiji, gdje iznosi više od 60%.

Uvod

Cilj ovog dokumenta je da predstavi dinamiku ključnih ekonomskih indikatora u BiH u kontekstu regionalnih kretanja između 2010. i 2014. godine. Dostupni podaci relevantnih finansijskih institucija ukazuju na to da BiH ne odstupa značajno od zemalja u regiji.

U periodu najdublje ekonomske krize u analiziranom periodu, u drugom valu recesije 2012. godine, samo Makedonija bilježi veći rast od BiH. U 2013. godini sve zemlje osim Hrvatske (-1,0%) bilježe pozitivan trend, i premda BiH (realni rast od 1,8%) zaostaje za Crnom Gorom (3,5%), Makedonijom (3,1%) i Srbijom (2,5%), stopa BDP-a prema posljednjim pokazateljima iz prva dva mjeseca 2014 godine raste na 2% i veća je od stope rasta u Srbiji, gdje iznosi 1%. Analize Svjetske banke procjenjuju da bi rast realnog BDP-a u BiH trebalo da se nastavi i u naredne dvije godine. Poređenja radi, samo je rast Makedonije projiciran na istoj stopi od 3,5% i veći je za 1,8% od projiciranog rasta eurozone, koji iznosi 1,7% za sljedeću godinu.

Pozitivan trend rezultat je povećanja obima industrijske proizvodnje i izvoza dobara prerađivačke industrije, dok je veći rizik za ekonomski razvoj evidentan u kreditnom rejtingu koji je niži od prosjeka u regiji i objašnjava relativno nizak nivo direktnih stranih investicija, kao i daljnju zavisnosti od doznaka iz inostranstva, koja je s prosjekom od 10% duplo veća nego u većini zemalja u regiji. S druge strane, stopa zaduženosti od 44,9% i dalje je znatno manja od prosjeka (više od 60% BDP-a) većine zemalja u regiji.

Ekonomska izloženost regije vanjskim uticajima

Prema indikatorima otvorenosti Svjetske banke¹ Bosna i Hercegovina je među zemljama sa najeksponiranijom ekonomijom u regiji, zbog čega je bila i jedna od najsenzitivnijih na globalnu ekonomsku nestabilnost. U Tabeli 1 dat je komparativni pregled relativne otvorenosti regionalnih ekonomija u pretkriznom periodu i njihova eksponiranost na globalna tržišna kretanja. Veći indeks znači veću senzitivnost na krizu u zemljama - trgovinskim partnerima.

Po pravilu, zemlje u regiji prate trend ekonomskih kretanja u zemljama Zapadne Evrope. Statistika pokazuje da se pad (ili rast) ekonomske aktivnosti u eurozoni, sa zaostatkom od nekoliko mjeseci do godinu dana, sličnom dinamikom odražava i na zemlje regije. Ovo je sasvim logično, s obzirom na to da ekonomije zemalja u našem okruženju zavise prije svega od potražnje za njihovim proizvodima na tržištu Zapadne Evrope, doznaka iz inostranstva koje se šalju u zemlje regije, direktnih stranih investicija i kapitala u vlasništvu stranih banaka iz Zapadne Evrope.

Osim zavisnosti od navedenih vanjskih faktora, sličnost između zemalja u regiji uslovljena je i međusobnom povezanošću, ne samo kroz trgovinsku uvezanost, već i kroz sličnu strukturu ekonomije, institucionalnu pozadinu i regulativu koja proizilazi iz zajedničke bivše države. Budući da zemlje i inače, a posebno one u našoj regiji, ne djeluju u izolaciji, rezultate ekonomskih politika u datom vremenskom periodu možemo

1 <http://www.seap.usv.ro/annals/ojs/index.php/annals/article/viewFile/457/487>

Tabela 1: INDEKS OTVORENOSTI TRŽIŠTA POJEDINIH ZEMALJA U REGIJI U PRETKRIZNOM PERIODU

Država	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
BiH	107	102	112	107	89
Crna Gora	105	130	117	125	93
Hrvatska	92	93	93	92	86
Makedonija	108	115	125	132	111
Srbija	75	82	82	84	69

Izvor: Svjetska banka

ocjenjivati jedino u kontekstu regionalnog okruženja i u poređenju sa drugim zemljama.

Ovaj kratki izvještaj ima za cilj da napravi pregled generalnih ekonomskih indikatora u BiH kroz prizmu šireg okruženja koji, objektivno, uslovljavaju domaću ekonomsku realnost. Period obuhvata posljednji izborni mandat (od 2010. do 2014. godine), koji se podudara sa globalnim postrecesijskim periodom. U izvještaju se koriste podacima relevantnih publikacija međunarodnih finansijskih organizacija, s posebnim fokusom na zemlje Jugoistočne Evrope/ Zapadnog Balkana kao i statističkim podacima Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Trendovi u realnom sektoru

U Tabeli 2 predstavljeno je kretanje realnog bruto društvenog proizvoda (BDP) zemalja u regiji u pretkriznom periodu do 2009. godine, zatim u periodu od 2010. do 2014. i predviđeno kretanje BDP-a u naredne dvije godine. Bosna i Hercegovina bilježi pad BDP-a sa 4% u 2009. godini na 0,7% u 2010. godini, što je najdramatičniji pad u regiji nakon Hrvatske. Kratkotrajni oporavak u 2011. godini, kao rezultat pozitivnog odskoka u okruženju, praćen je ponovnim padom ekonomske aktivnosti u 2012. godini, kada BiH bilježi negativan BDP od -1,1%. Istovremeno, ostale zemlje u regiji, osim Makedonije, bilježe još negativniji rast, dok u 2013. godini iz recesije izlaze sve osim Hrvatske – najvećeg trgovinskog partnera BiH.

Svjetska banka predviđa kontinuiran rast realnog BDP-a u BiH koji bi u naredne dvije godine, pored makedonskog, trebalo da bude najveći u regiji.

U 2013. godini, kao što se vidi iz Tabele 2, zemlje regije bilježe značajan pozitivan rast. U Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori rast u 2013. i prva dva mjeseca 2014. godine je rezultat prije svega izvoza i vanjske potražnje za domaćim proizvodima u prerađivačkoj industriji te rasta obima industrijske proizvodnje. U Srbiji je rast rezultat povećanja izvoza i poljoprivredne proizvodnje, dok je u Makedoniji rast zabilježen u 2013. godini baziran uglavnom na investicijama u građevinskom sektoru².

Podaci Svjetske banke ukazuju da je industrijska proizvodnja rasla u svim zemljama regije, i to u prosjeku od 4,7% u odnosu na isti prošlogodišnji period, sa najvećim rastom zabilježenim u BiH (6,7%) i Crnoj Gori (6,5%). U Tabeli 3 prikazan je rast izvoza roba u regiji od 2012. godine naovamo. Najveći rast bilježe Srbija, i to kao rezultat izvoza kompanija u stranom vlasništvu (FIAT, Gazprom itd.) i BiH.

Podaci Agencije za statistiku BiH³ i Svjetske banke ukazuju na rast proizvodnje u prerađivačkoj industriji u prva dva mjeseca 2014. godine u zemlji u odnosu na isto vrijeme godinu ranije u

- 2 Pogledati: *South East Europe Regular Economic Report 5: Brittle Recovery. World Bank, 2013*
- 3 http://www.bhas.ba/saopstenja/2014/IND_2014M2_001_2_BiH_Bos_korigovani.pdf

Tabela 2: REALNI BDP U ZEMLJAMA REGIJE

	00-09*	2010.	2011.	2012.	2013.	2014e**	2015e	2016e
BiH	4,0	0,7	1,3	-1,1	1,8	2,0	3,5	3,5
Crna Gora	3,4	2,5	3,2	-2,5	3,5	3,2	3,5	3,3
Hrvatska	2,7	-2,3	-0,2	-1,9	-1,0	-0,5	1,2	1,8
Makedonija	2,3	2,9	2,8	-0,4	3,1	3,0	3,5	3,7
Srbija	3,6	1,0	1,6	-1,5	2,5	1,0	1,5	2,5
Eurozona	-4,4***	2,0	1,6	-0,7	-0,4	1,2e	1,7e	-

* Prosjek u periodu 2000 - 2009.

** Estimacija

*** Samo za 2009. godinu

Izvor: Svjetska banka* i Eurostat**

* <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects/regional-outlooks/eca#2>

** <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tec00115>

Tabela 3: RAST IZVOZA ROBA U ZEMLJAMA REGIJE NAKON DRUGOG VALA KRIZE IZ 2011. GODINE

Rast izvoza roba	2012.	2013.	% Promjene
BiH	2.582	2.807	8,7
Crna Gora	392	403	2,8
Kosovo	287	305	6,3
Makedonija	3.107	3.206	3,2
Srbija	8.726	10.956	25,6
Region JE/ZB	16.620	19.408	16,8

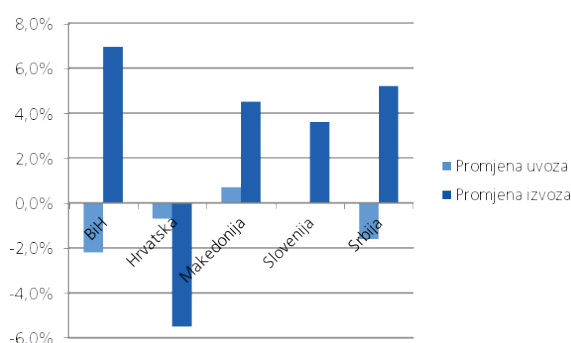
Izvor: Svjetska banka*

* Pogledati: South East Europe Regular Economic Report 6: Brittle Recovery. World Bank, 2014

iznosu od 9,5%, dok je industrijska proizvodnja u sektoru snadbijevanja električnom energijom i gasom porasla za 5,6% u odnosu na isti period prošle godine. U sklopu same prerađivačke industrije, podaci s početka 2014. ukazuju na rast od 5,9% u proizvodnji prehrambenih proizvoda, 7% u proizvodnji pića, 4,9% duhanskih proizvoda, 32,5% u tekstilnoj industriji i 26,6% u proizvodnji odjeće. Proizvodnja drveta u odnosu na isti period prošle godine ostvarila je rast od 12,5%, proizvodnja namještaja od 5,3% i papira od 2,6%. Konačno, zanačajan rast industrijske proizvodnje u BiH bilježi sektor proizvodnje gotovih metalnih proizvoda od 23,5%, te mašina i uređaja od 37%.

Pad je zabilježen jedino u proizvodnji osnovnih farmaceutskih proizvoda i to od 6,9% te sektorima eksploatacije ruda i kamena od 4%. Grafikon 1 prikazuje trend promjene uvoza i izvoza, te pokrivenost uvoza izvozom zemalja u regiji u periodu od 2012. do početka 2014. godine.

Grafikon 1: TREND PROMJENE UVOZA I IZVOZA U NEKIM ZEMLJAMA REGIJE

Izvor: Direkcija za ekonomsko planiranje BiH*

* Pogledati: Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, Godišnji izvještaj 2013.

Podaci vezani za direktne strane investicije ukazuju na to da je ukupan obim investicija u BiH, kao i njihov udio u BDP-u, bio dosta niži od crnogorskog koji znatno odskače od prosjeka u regiji. Stopa direktnih stranih investicija drugih zemalja u regiji prevazilazi stopu u BiH u periodu do 2012. godine. U 2013. u Srbiji se smanjuje na 0,8% a u Makedoniji na 1,5%, dok BiH zadržava prosječnu stopu od 2,1 i 2,6%.

Kao što je već rečeno, bitan kanal prelijevanja ekonomskih eksternalija iz zemalja eurozone ostvaruje se putem dinamike novčanih doznaka. Tabela 5 ilustrira visoku zavisnost BiH od doznaka iz inostranstva koja je, nakon Kosova, najveća u regiji.

Trgovonski deficit je povećan u svim zemljama regije u periodu drugog vala krize u 2011. godini, s tim što sve zemlje osim Hrvatske od 2012. naovamo imaju trend smanjenja deficita.

Dug i javne finansije

Statistički, stopa državnog duga u regiji je povoljna u poređenju sa zemljama članicama EU, jer ne prelazi 50-70% evropskog prosjeka kada se posmatra kroz procenat BDP-a. Što se BiH tiče, sve zemlje u okruženju osim Makedonije imaju veći udio javnog duga u BDP-u, tako da se ona smatra umjereno zaduženom zemljom. U Tabeli 4 prikazan je ukupni državni saldo i javni dug u zemljama regije. S druge strane, rejting suverenog duga u zemljama regije ukazuje na to da se BiH nalazi među zemljama visoke spekulativnosti prema gradaciji duga *Standard & Poora*.

Tabela 4: DIREKTNE STRANE INVESTICIJE U ZEMLJAMA REGIJE 2010 - 2014.

FDI	2010.		2011.		2012.		2013.		2014e	
	Mil €	% BDP	Mil €	% BDP	Mil €	% BDP	Mil €	% BDP	Mil €	% BDP
BiH	0,19	-	0,27	2,1	0,46	2,6	0,52	2,1	0,70	2,4
Crna Gora	0,45	35,8	0,95	17,8	0,95	12,0	0,75	14,1	0,90	14,6
Hrvatska	0,30	1,3	1,10	2,1	0,97	2,4	0,80	2,0	1,00	2,0
Makedonija	0,16	2,0	0,34	2,2	0,07	4,5	0,20	1,5	0,30	4,5
Srbija	0,86	4,7	1,83	3,1	0,23	5,8	0,65	0,8	0,70	3,1

Izvor: MMF

Tabela 5: DOZNAKE IZ INOSTRANSTVA U ZEMLJAMA REGIJE

Godina	Doznake iz inostranstva				
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
BiH	10,67	11,67	10,07	10,95	10,8
Makedonija	4,09	4,15	4,15	4,10	4,1
Crna Gora	4,81	7,19	6,20	7,32	7,9
Srbija	9,77	9,05	7,56	7,37	7,4
Kosovo	18,72	17,34	16,91	16,43	17,0

Izvor: MMF

Tabela 6: TRGOVINSKI DEFICIT U ZEMLJAMA REGIJE

Trgovinski deficit mil. €	2010.	2011.	2012.	2013.	2014e*
BiH	-3,33	-3,73	-3,78	-3,47	-3,75
Crna Gora	-1,27	-1,31	-1,39	-1,32	-1,33
Hrvatska	-5,75	-6,15	-5,97	-6,31	-6,25
Makedonija	-1,45	-1,65	-1,76	-1,66	-1,65
Srbija	-4,77	-5,16	-5,30	-3,10	-3,20

* Estimacija

Izvor: MMF

Tabela 7: TREND UKUPNOG DRŽAVNOG SALDA I JAVNOG DUGA 2010 - 2014.

	Ukupni državni saldo					Javni dug kao % BDP-a				
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Albanija	-7,4	-3,7	-3,5	-3,1	-6,0	59,3	57,8	58,6	60,9	60,8
BiH	-5,7	-4,2	-2,9	-2,7	-2,2	37,3	39,3	40,5	45,1	44,9
Kosovo	-0,6	-2,3	-1,8	-2,6	-2,1	5,4	5,5	5,3	5,6	6,3
Makedonija	-2,7	-2,4	-2,6	-3,8	-3,5	26,8	27,8	31,9	38,7	41,8
Crna Gora	-5,4	-4,6	-5,2	-4,3	-2,3	43,2	52,4	57,8	62,9	65,0
Srbija	-4,6	-4,9	-5,1	-7,6	-8,3	38,1	46,5	49,5	61,8	67,5

Izvor: MMF*

* <http://transatlantic.sais-jhu.edu/WB-Econ.pdf>

Javni dug je rastao u svim zemljama regije u periodu 2010 - 2014. godina, s tim da on u BiH bilježi manju stopu rasta od prosjeka u regiji, koji je iznosio 5,4% u 2014. godini, u odnosu na prethodnu godinu, odnosno 5,6% u 2013. godini u odnosu na isti period godinu dana

ranije. Prema *benchmarkingu* Međunarodnog monetarnog fonda limit duga za napredne ekonomije bi trebalo da bude oko 60 procenata BDP-a, odnosno 40 procenata BDP-a za ekonomije u razvoju da bi se moglo upravljati rizikom od krize duga. Bosna i Hercegovina je

Tabela 8: REJTINZI SUVERENOG DUGA U REGIJI

	Dec 2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
BiH	B+	B	B	B	B
Crna Gora	BB	BB	BB-	BB-	BB-
Makedonija	BB	BB	BB	BB-	BB-
Srbija	BB-	BB	BB-	BB-	BB-

Izvor: Standard & Poor

u proteklih nekoliko godina premašila limit od 40% duga kao udjela BDP-a, no, kao što vidimo, i dalje je to na znatno nižem nivou nego u većini zemalja u regiji, izuzevši Makedoniju koja ima približno istu stopu duga, ali nešto bolji kreditni rejting.

zemlje. S druge strane, stopa javne zaduženosti bilježi konsolidaciju u 2013. godini u odnosu na 2012, i sa 44,9% BDP-a predstavlja drugu najnižu zaduženost u regiji nakon makedonske (41,8%) i znatno nižu u odnosu na više od 60% duga ostalih zemalja u regiji.

Zaključak

Kanali putem kojih se ekonomski trendovi, bilo pozitivni ili negativni, prelijevaju iz bližeg i šireg ekonomskog okruženja u zemlje regije i BiH u velikoj mjeri uslovljavaju domaću ekonomsku realnost. Ekonomske turbulencije u zemljama eurozone, koje su istovremeno najveći trgovinski partneri zemalja regije kao i uvoznici domaćih proizvoda, vlasnici većinskog kapitala banaka koje posluju na našem tržištu, te najznačajniji direktni strani investitori i poslodavci naših građana koji šalju doznake iz inostranstva u BiH i regiju, neminovno se odražavaju na domaću ekonomsku situaciju. U kontekstu regionalnih kretanja BiH je u periodu 2010 - 2014. godina zabilježila prvi pad realnog BDP-a u 2010. godini, ali negativni rast od -1,1% ostvaruje tek u drugom valu krize u 2012. godini, kada je jedino Makedonija ostvarila veći realni bruto društveni proizvod (-0,4%). Ponovni pozitivni realni BDP u 2013. od 1,8 niži je od rasta u Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji ali se postupno konsolidira sa posljednjim pokazateljima iz 2014. godine od 2%, veći je od rasta Srbije koji iznosi 1% a projekcije Svjetske banke predviđaju daljnji uzlazni trend od 3,5% u sljedećoj godini, uz Makedoniju najveći u regiji i duplo veći od projiciranog rasta u eurozoni. Posljednji ekonomski pokazatelji vezuju ovaj rast sa trendom rasta industrijske proizvodnje i potražnjom za proizvodima domaće prerađivačke industrije. Rizici sa kojima se BiH suočava su: niža stopa direktnih stranih investicija nego u većini zemalja u regiji i slab kreditni rejting